

Література:

1. О.Г. Шпичак Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК ;УААН,1998, стр 1.
2. О.Г. Шпичак Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК ;УААН,1998, стр 3.
3. В.Г. Ткаченко, В.І. Богачев Ценообразование в АПК на переходом этапе к рынку, Луганск 2001, с. 43.
4. Лібералізація цін у Східній Європі: проблеми й перспективи // Питання економіки. 1992. № 4-6. С. 83.
5. Шпичак О.М. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК ;УААН,1998,-301 с.
6. Інформаційно - аналітичний бюлетень. Державної інспекції з контролю за цінами випуск № 2-2004р. В полі зору – ціни. – с. 14-16.
7. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: А.С.К., 2004 – С. 551-552.
8. Савчук В.П. Фінансовий менеджмент К.: Издательський дом “Максимум”, 2005. – С. 134-135.
9. Закону України “Про державну підтримку сільського господарства України”;
10. Методики визначення мінімальної та максимальної інтервенційної ціни об’єкта державного цінового регулювання, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 року № 159.
11. Постанови Кабінету Міністрів України від 05 березня 2012 року № 180 “Про затвердження переліку об’єктів державного цінового регулювання з визначенням періодів такого регулювання у 2012 - 2013 р.”.
12. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.03.2012р №125 {Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства № 186 від 11.04.2012 р.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.96 № 1548 (зі змінами та доповненнями) та від 17.10.07 № 1222.
14. Розпорядженнями голови Луганської обласної адміністрації № 1411 від 08.11.07 із змінами внесеними розпорядженням № 1469 від 21.11.07 та № 1608 від 25.11.08 р.

Рецензент: д.е.н., професор Ткаченко В.Г.

УДК 631.16:658

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Худякова Г.О., аспірант

Луганський національний аграрний університет

Стаття присвячена джерелам формування оборотних активів, що суттєво впливають на ефективність та раціональне використання оборотних активів та згруповано основні з них, що можуть використовуватися аграрними підприємствами з урахуванням сучасних умов господарювання.

The article is devoted the sources of working capital that significantly affect the effectiveness and management of working capital and grouped the main ones that can be used by agrarian enterprises in the present economic conditions.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, реформування аграрного сектору, від своєчасного та повного фінансування запланованих заходів багато в чому залежить ефективна діяльність аграрного сектору в ці-

лому та аграрних підприємств зокрема. Ведення результативного виробництва й стійкий розвиток підприємств неможливий без використання виробничих засобів як основних, так і оборотних.

Сучасний стан аграрних підприємств характеризується рядом складних економічних та фінансових проблем, однією з яких є дефіцит фінансових ресурсів. В останні роки більшість підприємств, що виробляють сільськогосподарську продукцію мали низьку ефективність діяльності, внаслідок чого утворилася нестача власних засобів для фінансування усього виробничого циклу. У зв'язку з цим необхідний комплексний аналіз існуючих джерел фінансування поточної діяльності аграрних підприємств за для виявлення головних проблем формування оборотних активів та шляхів їх вирішення.

Питання про джерела формування оборотних активів має важливе теоретичне та практичне значення. Від раціонального рішення цього питання залежить багато в чому раціональне і ефективне використання загального фонду оборотних активів, посилення ролі кожного джерела в процесі розширеного відтворення, встановлення оптимального співвідношення між власними й позиковими джерелами, а також подальше зміцнення грошового обігу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі багато уваги приділено сутності і ролі оборотних активів, ефективність їх формування та використання висвітлені у працях провідних українських вчених-економістів, таких як: Бланк І.А., Буніч П.Г., Поддєрьогін А.М., Герасимова Л.М., Будняк Л.М., Демчук Л.А., Дем'яненко М.Я., Коваленко М.М., Навроцький Я.Ф., Панич С.П. та ін. Різним аспектам управління оборотним капіталом присвячені праці таких зарубіжних учених, як Брігхем Е.Р., Ковальова В.В., Дж. Ван Хорна. В. Проте, слід зазначити, що вище перелічені вчені недостатньо уваги приділяли джерелам формування оборотних активів аграрних підприємств, що актуалізує тему дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування джерел формування оборотних активів аграрних підприємств з урахуванням особливостей їх кругообігу у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерела формування оборотних активів мають важливе значення для будь-якого аграрного підприємства, так як від їх структури багато в чому залежить ефективність ведення виробництва.

Питання про джерела формування оборотних активів важливе ще й тому, що кон'юнктура ринку постійно змінюється, а, значить, потреба підприємства в оборотних засобах нестабільна.

На сучасному етапі розвитку економіки, як показують дослідження, власні засоби аграрних підприємств не забезпечують нормальних умов відтворення. Велика їх частина йде на відшкодування матеріальних затрат виробництва і на оплату праці. А для розвитку стійкого процесу відтворення в АПК необхідно забезпечення його достатніми джерелами фінансування. Очевидно, що без залучення в оборот додаткових коштів виробникові не представляється можливим ефективно вести свою виробничу та господарську діяльність. Покрити її тільки за рахунок власних джерел часто практично

неможливо. Досвід показує, що в більшості випадків ефективність використання позикових коштів виявляється більш високою, ніж власних. У таких умовах основним завданням управління процесом формування оборотних коштів стає забезпечення ефективності залучення позикових коштів.

З моменту створення підприємства власні оборотні активи відіграють найбільш важливу роль як джерело їх фінансування. При цьому спочатку вони акумулюються як частина статутного капіталу підприємства та спрямовуються на придбання виробничих запасів, необхідних для виготовлення товарної продукції. До власних джерел також відносяться додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток [9].

Очевидно, що перевага власних коштів у загальному обсязі джерел визначає самостійність і фінансову стійкість підприємства, його матеріальну відповідальність за збереження коштів і виконання зобов'язань перед робітниками і службовцями, банком та постачальниками що до майбутніх платежів.

Власні засоби підприємства з розвитком підприємницької діяльності відіграють важливу роль, оскільки забезпечують фінансову стійкість і оперативну самостійність господарюючого суб'єкту. Власні оборотні активи – це частина власних засобів підприємства, авансованих в оборотні активи за для забезпечення безперервного процесу виробництва й реалізації продукції. В економічній літературі даний показник ще називають власними оборотними засобами, чистим оборотним капіталом, робочим капіталом, чистими поточними активами.

До засобів, які можна прирівняти до власних, належать стійкі пасиви. Це кошти цільового призначення, які в результаті застосованої системи грошових розрахунків постійно перебувають у господарському обороті підприємства і разом з тим йому не належать [6].

До стійких пасивів відносять:

- мінімальну заборгованість з заробітної плати, платежів до бюджету з податків і соціальних відрахувань, відрахувань до позабюджетних фондів;
- мінімальні залишки фондів матеріального заохочення, що тимчасово не використовуються за призначенням;
- заборгованість постачальникам за акцептованими розрахунковими документами, час сплати яких ще не настав та ін.;
- резерв майбутніх витрат і платежів.

За низької суми прибутку або якщо не поступають грошові кошти від реалізації на рахунки підприємства необхідність у оборотних активах може забезпечуватися за рахунок залучення позикових джерел.

Друга група джерел формування оборотних активів підприємств – позикові кошти. Багато авторів звертають увагу на той факт, що їх участь у формуванні оборотних активів обумовлено тим, що підприємства утворюють власні оборотні кошти в межах нормативу. Додаткова потреба, яка виникає у зв'язку з розширенням обсягів і масштабів діяльності, покривається позиковими коштами.

Як правило, дана потреба обумовлена необхідністю створення сезонних запасів товарно-матеріальних цінностей, вилученням грошових коштів

для розрахунків та іншими причинами. Деякі з вище перелічених чинників обумовлені нормальними умовами виробництва і реалізації продукції, тому економічно цілком виправдане формування оборотних активів не тільки за рахунок власних, але і за рахунок позикових джерел, які дають можливість профінансувати інші витрати підприємства.

Основним позиковим джерелом формування оборотних активів підприємства багато авторів виділяють короткострокові кредити банку. Вони дозволяють органічно ув'язати всі джерела оборотних активів і здійснюють вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів товарно-матеріальних цінностей. Проте короткостроковий банківський кредит доступний не всім підприємствам. Слід зазначити, що його отримання вимагає ліквідної застави, що не можуть забезпечити багато підприємств в даний час [10].

Сезонність сільськогосподарського виробництва і пов'язаний з цим характер формування витрат і оборотних активів обумовлює необхідність залучення позикових фінансових ресурсів. Це пов'язано з тим, що більша частина оборотних активів підприємств аграрного сектора економіки знаходиться у виробничих запасах, дебіторській заборгованості, банківських та товарних кредитах і т. п. [5]. Збільшення останньої означає відтік готівки, що призводить до фінансових ускладнень в діяльності підприємства. Вирішення цієї задачі неможливе без забезпечення оптимального співвідношення між необхідним обсягом капіталу і його виробничою потребою.

Потреба в короткостроковому кредитуванні обумовлюється потребою в оборотних активах, що змінюється протягом року. Період між авансуванням оборотних активів в кругообіг і їх вивільненням визначається технологією виробництва, строками придбання та витрачання виробничих запасів. У першому півріччі у більшості аграрних виробників збільшуються витрати в незавершеному виробництві. У другому півріччі активізується виробничий процес, внаслідок чого відбувається збільшення залишків продукції, а за інших рівних умов - грошових коштів. У даній ситуації додаткові вкладення для поповнення оборотного капіталу аграрного підприємства за рахунок власних джерел ведуть перш за все до нераціонального їх використання. В результаті утворюються значні запаси товарно-матеріальних цінностей, сповільнюється швидкість обігу оборотного капіталу. Отже, підприємства не повинні прагнути покривати виникаючий сезонний дефіцит оборотних активів за рахунок власних джерел, активно використовуючи для цих цілей позикові кошти. Короткострокове кредитування в сільському господарстві призначене для планомірного забезпечення безперервного, розширеного відтворення.

Банківське кредитування було і залишається основним джерелом фінансових ресурсів для компаній АПК. Згідно з даними НБУ, у 2011 році аграрним підприємствам було надано нових банківських кредитів на суму майже 52 млрд. грн., з яких частина - на пільгових умовах [8]. Останніми роками банківський сектор дійсно активізувався у фінансуванні АПК.

В умовах економічної кризи зростає значення для формування оборотного капіталу аграрних підприємств набуває виявлення і використання

додаткових фінансових джерел за рахунок вишукування внутрішніх резервів, скорочення неефективних витрат, суворого режиму економії, що дозволить оптимізувати його структуру і створити передумови для підвищення рентабельності аграрних підприємств.

В сучасній фінансовій практиці набуває дедалі більшого поширення товарний (комерційний) кредит, що надається підприємством (або державою) у формі відстрочки платежу за поставлені їм сировину, матеріали, паливно-мастильні матеріали, товари. Його перевагою є те, що він згладжує сезонну потребу в оборотних активах [9]. Загалом, ці засоби не належать організації, але вони постійно знаходяться в обороті та у сумі мінімального залишку використовуються в якості джерела формування власних оборотних активів.

Основними напрямками залучення кредитів за для формування оборотних активів є: кредитування сезонних запасів сировини, матеріалів та витрат, що пов'язані з сезонним процесом виробництва; тимчасовим поповненням власних оборотних активів тощо.

Такі позикові джерела формування оборотних активів, як бюджетні асигнування, фінансові фонди вищестоящих структур, в тому числі ФПГ, і іноземні інвестиції становлять з різних причин невеликий відсоток у структурі джерел поповнення оборотних активів. Бюджетна допомога надається, як правило, державним унітарним підприємствам та підприємствам, продукція яких має стратегічне значення для економіки в цілому. При цьому бюджетні кошти виділяються в розпорядження конкретних отримувачів із зазначенням напрямів їх фінансування і, як правило, на пільгових умовах.

У структурі позикових коштів аграрного сектору в останні роки провідне місце займають державний кредит і субсидії. Це пов'язано з тим, що при їх наданні та використанні за цільовим призначенням підприємства мають пільгу у вигляді звільнення прибутку від оподаткування. Варто зазначити, що до початку ринкових реформ сільське господарство країни зіткнулося з відсутністю адекватної кредитної системи та абсолютної неготовністю учасників кредитного процесу адаптуватися до комерційних фінансових відносин. У сформованій ситуації забезпечення аграрного сектору позиковими коштами стало проводитися за допомогою субсидованого кредитування, що й визначило напрям розвитку системи сільськогосподарського кредиту в наступні роки.

До числа залучених в господарський обіг коштів відноситься кредиторська заборгованість. В умовах кризи неплатежів вона має велике значення для підприємств [4]. Більшість економістів зазначають, що кредиторська заборгованість є по суті безкоштовним кредитом, наданим іншим підприємствам.

Кредиторська заборгованість означає залучення в господарський обіг підприємства коштів інших підприємств, організацій чи окремих осіб. Використання цих залучених коштів у межах діючих термінів оплати рахунків і зобов'язань правомірно. Однак у більшості випадків кредиторська заборгованість виникає в результаті порушення розрахунково-платіжної дисципліни [2].

Кредиторська заборгованість пов'язана з утворенням дебіторської заборгованості і є основним джерелом її покриття. Тому може виникнути думка, що кредиторська заборгованість не повинна бути менше дебіторської. Та-

ке становище було б вкрай необґрунтованим, так як тимчасово абстрактні і тимчасово залучені в оборот кошти аж ніяк не повинні кореспондуватися за величиною. Кредиторська заборгованість повинна погашатися підприємством незалежно від величини дебіторської заборгованості [7].

Що стосується проблем, пов'язаних з підтриманням оборотних активів аграрних підприємств на рівні, необхідному для їх господарської діяльності, то в умовах скорочення інфляційного прибутку неплатежі стали виконувати функцію поповнення нестачі доходів, а отже, власних коштів. У цих умовах кредиторська заборгованість в основному покривала розрив між зменшуваними доходами підприємств і потребою у фінансуванні приросту оборотних активів. На підставі вищесказаного можна зробити висновок про те, що кредиторська заборгованість в даний час виступає основним джерелом формування оборотних активів.

Відзначимо, що при переході до ринку кредитне регулювання оборотних активів підприємств перетворилося на важливий момент завершення кругообігу оборотних фондів. Це означає, що одним з основних джерел формування оборотних коштів підприємств і організацій виступає не прибуток у складі виручки від реалізації продукції, а банківський і комерційний кредити. Ресурси або джерела власні підміняються позиковими. Отримані ж зі значним тимчасовим лагом власні кошти вже не можуть бути спрямовані в повному обсязі в кругообіг. Вони все більше перетворюються в джерело погашення кредитних зобов'язань.

Таким чином, на основі всього сказаного пропонується схема основних джерел формування оборотних активів аграрних підприємств (рис. 1).

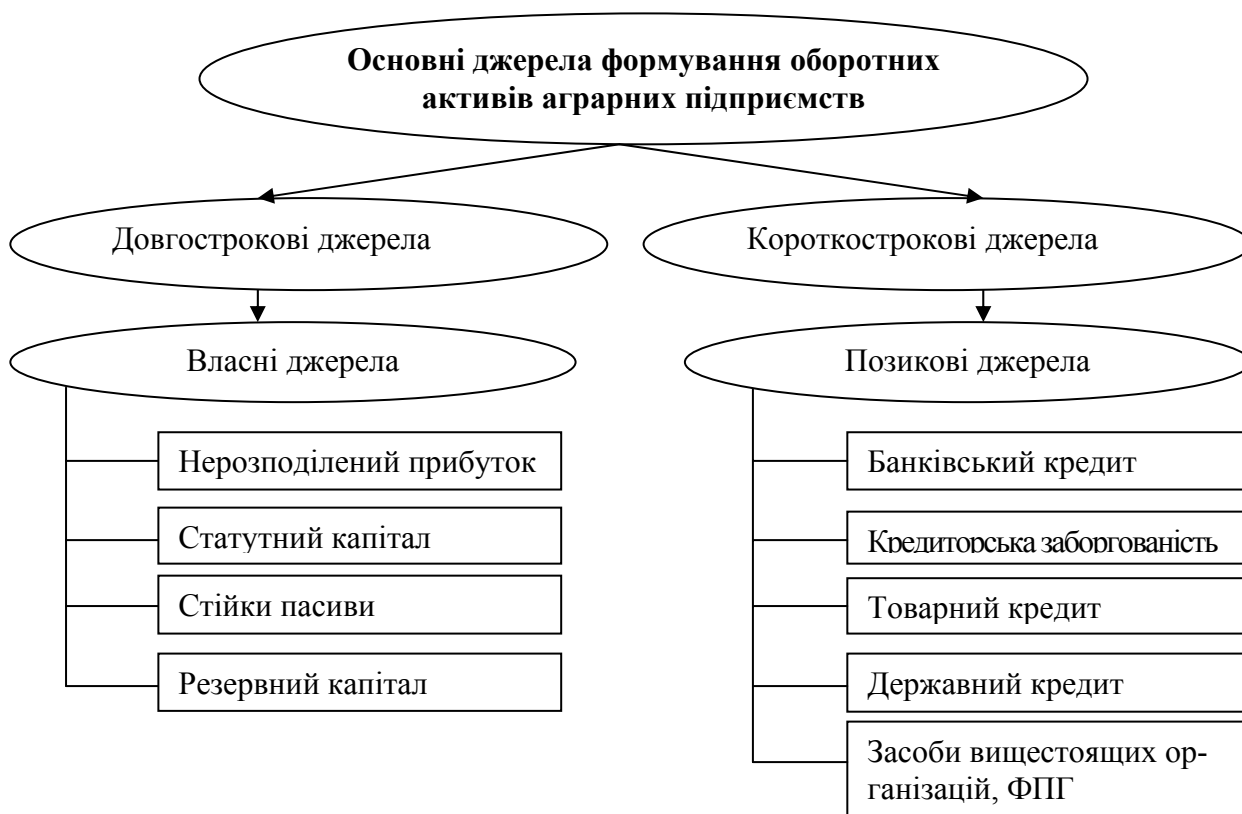

Рис. 1. Схема формування оборотних активів аграрних підприємств

Висновки. Таким чином, можна сказати, що в останні роки в нашій країні відбувається зниження фінансової стійкості аграрних підприємств з одночасним посиленням їх залежності від залучення позикових коштів. На нашу думку найбільш сприятливим для аграрних підприємств можна вважати таке відсоткове співвідношення власних та позикових коштів – 60 до 40. До такого співвідношення більшості підприємств треба прагнути і до цього можна прийти, по-перше, шляхом збільшення прибутку, як одного з найважливіших джерел власних коштів для фінансування оборотних активів, по-друге, за рахунок скорочення питомої ваги банківських кредитів та позик в структурі джерел формування активів. Також дуже важливим кроком до рентабельності виробництва може стати досить раціональне використання оборотних активів й прискорення їх оборотності, що в умовах недостатності матеріально-грошових ресурсів досягається за рахунок використання ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на зниження матеріаломісткості продукції, покращенням якості техніки, зменшенням часу перебування у виробництві шляхом модернізації організації аграрного виробництва, економії коштів на усіх етапах виробництва, тощо.

Література:

1. Аграрне право України / [Янчук В.З., Андрейцев В.І., Василюк С.Ф. та інші] ; під ред. В.З. Янчук. - К. : Юрінком Інтер, 2000. - 720 с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / Бланк И.А. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2002. – 528 с.
3. Бунич П. Г. Экономико-математические методы управления оборотными средствами / Бунич П. Г. – М. : Финансы, 1973. – 240 с.
4. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. К.; [пер. с англ. Я. В. Соколов]. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 800 с.
5. «Вузовская наука – Северо-Кавказскому региону» : материалы XII регион. научно-техн. конф. (Ставрополь, 22-24 дек. 2008 г.) / Северо-Кавказский госуд. техн. ун-т. – Ставрополь : Северо-Кавказ. госуд. техн. ун-т, 2008. – 247 с.
6. Лапшина В.Б. Динамическая оптимизация управления оборотным капиталом хозяйствующего субъекта : монография / Лапшина В. Б. – Магнитогорск : МаГУ, 2007. – 161 с.
7. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : Підручник / Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д.; кер. кол. авт.: наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2004. - 546 с.
8. Річний звіт НБУ за 2011 рік. – К. : Вид-во НБУ, 2012. – 186 с.
9. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. Теория и практика. / Е.С. Стоянова. — М. : Изд-во «Перспектива», 2008. - 656 с.
10. Шпичка В.П. Основные направления аграрной реформы в Украине: Монография / Шпичка В.П. – К. : Аристей, 2006. – 112 с.

Рецензент: д.е.н., професор Гончаров В.М.